

P-ST 002

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี

Member Participation in the Community Enterprise Operations

in Sao Hai District of Saraburi Province

วชิราภรณ์ อิ่มแก้ว (Wachiraporn Imkaew)¹ สีนินุช ครุฑเมือง แสนเสริม (Sineenuch Khrutmuang Sanserm)²

ภรณ์ ต่างวิวัฒน์ (Paranee Tangwiwat)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (2) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี ที่ได้รับการประเมินศักยภาพในระดับดี ปี 2558/2559 จำนวน 11 กลุ่ม จำนวน 156 ราย กลุ่มตัวอย่าง 113 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.04 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 4.35 ปี ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจาก นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ และได้รับการอบรมหรือสัมมนาหรือฝึกงานจากหน่วยงานภาครัฐในด้านการผลิตสินค้าหรือบริการ (2) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบครึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับมากที่สุด (3) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในระดับมากที่สุด 4 ประเด็น ได้แก่ การวางแผนโดยมีส่วนร่วมมากที่สุดในการวางแผนกำหนดทิศทาง การพัฒนา กลุ่ม การดำเนินกิจกรรมโดยมีส่วนร่วมมากที่สุดในการผลิตสินค้า/บริการให้แก่กลุ่ม การรับผลประโยชน์โดยมีส่วนร่วมมากที่สุดในการได้รับการยอมรับจากชุมชนในการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม และการประเมินผลโดยมีส่วนร่วมมากที่สุดในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ในกลุ่ม (4) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลและการดำเนินกิจกรรมในระดับปานกลาง แต่มีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผน และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับน้อย และ (5) ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในระดับมากที่สุดทุกประเด็น โดยเห็นด้วยมากที่สุดในการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้ชัดเจนและประกาศให้สมาชิกทราบโดยทั่วกัน และมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการบูรณาการของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านความรู้และงบประมาณเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งต่อไป

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม การดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชน จังหวัดสระบุรี

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช to_puggy@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช sineenuch_san@stou.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ptangwiwat@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

Abstract

The purposes of the research were (1) to examine individual factors, economic, and social conditions of members of community enterprise operations, (2) the members' knowledge and understanding on the process of community enterprise operations, (3) the participation of the members in community enterprise operations, and (4) the problems and suggestions dealing with community enterprise operations in Sao Hai district, Saraburi Province. The population of the study was 156 members from eleven groups of the community enterprise operations in Sao Hai district, Saraburi Province. The sample of the study was 113 people chosen by random sampling. An interview was used to collect data. The statistics used in analyzing data were frequency, percentage, maximum, minimum, and standard deviation (S.D.), and ranking order. The research found that (1) most of the member participants were female and 53.04 years old in average. One third of the participations graduated a primary school level. Almost third of the participants were farmers and joined as the members of the organization for 4.35 years. Third of the participants were the members of the village funding. Most of the time, the participants perceived the knowledge and news dealing with the community enterprise operations from extension worker. More than half of the participants had been trained about producing and servicing. (2) Almost half of the member participants had knowledge and understood on the operations of the community enterprise in a very high level. (3) The member participants participated in the organizational operations in a high level for all four aspects respectively: participation to gaining the benefits, participation in planning, with most involved in planning the development group. In activities, with most involved in producing the product/ service to the group. Implementation, with most involved in recognition from the community to participate in group activities. And in evaluation, with most involved assessment of the performance of the group (4) The member participants had problems dealing with community enterprise operations in a moderate level and problems dealing with gaining the benefits in a little level. In overall, (5) The member participants of the community enterprise operations agreed with the suggestions in a high level in all aspects and agreed with the aspect of evaluation to be more transparency and announced to all members in a very high level. And suggested that there should be integration of government agencies and the private sector in the budget for the development of knowledge and community enterprise to be strengthened further.

Keywords: Participation, Operation, Community enterprise, Saraburi Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

บทนำ

กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 เพื่อให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน มีผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป โดยวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันทำกิจกรรมของกลุ่มตามนโยบายของรัฐบาลที่มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนและพยายามที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาต่างๆ ที่มีการดำเนินงานอยู่ทั่วประเทศยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร สาเหตุสำคัญเนื่องจากกลไกและวัฒนธรรมการทำงานของระบบราชการที่มุ่งเน้นเป้าหมายการขยายจำนวนกิจกรรมมากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวนอกจากประชาชนจะไม่รู้จักพัฒนาตนเองแล้ว ยังเป็นการกระทำที่ประชาชนจะต้องพึ่งพิงหน่วยงานของภาครัฐมากขึ้น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี เกิดจากการร่วมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันตามความถนัดและความสามารถ และเริ่มพัฒนากลายเป็นธุรกิจเล็กๆ ในครอบครัว ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ต่อมาคนในชุมชนเริ่มให้ความสนใจและต้องการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว จึงเกิดการรวมตัวกันขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันและมีการขยายเครือข่ายเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางด้านการตลาดมากขึ้น จึงต้องมีการพัฒนาวิธีการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ การวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น กระบวนการผลิต การแปรรูป และการจัดจำหน่าย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ ซึ่งเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอเสนาห์ ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยปัจจุบัน ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2558 มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 15 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่มที่ได้รับการประเมินศักยภาพจากกรมส่งเสริมการเกษตรในระดับปานกลาง จำนวน 4 กลุ่ม ในระดับดี จำนวน 11 กลุ่ม (สำนักงานเกษตรอำเภอเสนาห์ สระบุรี, 2558, น. 1 - 2) เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินศักยภาพได้แก่ 1) การประเมินกระบวนการ ประกอบด้วย ผู้นำและการบริหารวิสาหกิจชุมชน โครงสร้างและกฎระเบียบ และการเงินและบัญชีสวัสดิการสมาชิกและชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 5) การจัดการสินค้าหรือบริการ และ 6) ผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย ด้านผลลัพธ์ตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ด้านคุณภาพสินค้าหรือบริการ ด้านประสิทธิภาพของการดำเนินงาน และด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอเสนาห์เป็นผู้ประเมินศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งในปัจจุบันการดำเนินของวิสาหกิจชุมชนนั้นมิตั้งที่ประสบความสำเร็จและที่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ปัจจัยหนึ่งคือการที่สมาชิกยังไม่ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ดาวใจ ดอกไม้คลี, 2556, น. 2) ซึ่งปัญหานี้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน เพราะถ้าสมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานจะช่วยลดปัญหาการบริหารจัดการแบบผูกขาดจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ทำให้ลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการ ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงาน และพร้อมที่จะทำกิจกรรมด้วยความเต็มใจ สุดท้ายแล้วการดำเนินงานภายในวิสาหกิจชุมชนก็จะเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ (ธัญญ์วิ รัตนพิบูลย์, 2555, น. 3) และประสบผลสำเร็จตามที่กลุ่มได้ตั้งเป้าหมายไว้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

จากเหตุผลดังกล่าว การศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเสนาให้ ว่ามีระดับการมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร ใน 4 ประเด็น ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล รวมถึงปัญหาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยศึกษาสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการประเมินศักยภาพในระดับดี ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลต้นแบบในการนำไปปรับปรุง และเป็นแนวทางในการพัฒนาสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับปานกลาง ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิสาหกิจมากขึ้น เพื่อให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งจะเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัยต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (2) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในครั้งนี้คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ที่ได้รับการประเมินศักยภาพในระดับดี ปี 2558/2559 จำนวน 11 กลุ่ม จำนวน 156 ราย โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ค่าความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 113 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยการจับฉลากตามรายชื่อเกษตรกรเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างลักษณะคำถามแบบปลายปิด แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 2 ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตอนที่ 4 ปัญหาของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีการทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ดังนี้ ตอนที่ 3 เท่ากับ 0.912 ตอนที่ 4 เท่ากับ 0.832 ตอนที่ 5 เท่ากับ 0.869

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ผลจากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 53.04 ปี ประมาณหนึ่งในสามจบการศึกษาประถมศึกษาตอนปลาย และเกือบสามในสี่ประกอบอาชีพการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 111,084.96 บาท โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.12 คน มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 4.35 ปี โดยมากกว่าสามในสี่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

จากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ และได้รับการอบรม/สัมมนา/ฝึกงานจากหน่วยงานภาครัฐเฉลี่ย 1.54 ครั้ง ในด้านการผลิตสินค้าและบริการ

2. ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ใน 4 ประเด็น ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของวิสาหกิจชุมชน ประเภทของวิสาหกิจชุมชน ตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบครึ่ง ร้อยละ 49.5 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนต่ำสุด 9 คะแนน สูงสุด 15 คะแนน และมีคะแนนเฉลี่ย 12.27 คะแนน ประเด็นที่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากกว่าร้อยละ 50 ตอบได้ถูกต้อง ได้แก่ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน ความหมายของวิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน วิธีการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ความหมายของตลาดภายนอกชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจประเภทเครือข่ายภายนอก ความหมายของวิสาหกิจชุมชน ความหมายของวิสาหกิจชุมชนประเภทวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับธุรกิจชุมชน และอุตสาหกรรมชุมชน หลักสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน ระดับตลาดภายในชุมชน จำนวนสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และน้อยกว่าร้อยละ 50 ตอบได้ถูกต้อง ได้แก่ การแบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน การแบ่งระดับตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน และการแบ่งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษาพบว่าในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้ง 4 ประเด็น ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลเป็นดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.63) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีส่วนร่วมระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ 1) การวางแผนกำหนดทิศทางทางพัฒนา กลุ่ม 2) การวางแผนด้านการเงินการลงทุนของกลุ่ม 3) การกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่ม 4) การวางแผนการพัฒนาทักษะความรู้เท่าทันกับการวางแผนพัฒนาคุณภาพสินค้าหรือบริการ 5) การวางแผนการผลิตสินค้าหรือบริการ 6) การวางแผนกำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าของกลุ่ม 7) การวางแผนด้านการตลาด และ 8) การวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์กลุ่ม

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.54) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีส่วนร่วมระดับมาก 7 ประเด็น ได้แก่ 1) การผลิตสินค้า/บริการให้แก่กลุ่ม 2) การลงทุนหรือลงทุนในการทำธุรกิจของกลุ่ม 3) การพัฒนาคุณภาพสินค้า/บริการของกลุ่ม 4) การแสดงความคิดเห็นในการตัดสินใจแก้ปัญหาของกลุ่มที่เกิดขึ้น 5) การจำหน่ายสินค้า/บริการของกลุ่ม 6) การโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า/บริการของกลุ่ม 7) การควบคุมตรวจสอบการดำเนินธุรกิจกลุ่ม และมีส่วนร่วมระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ การให้คำแนะนำในเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษแก่กลุ่ม

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.70) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีส่วนร่วมระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ 1) การได้รับการยอมรับจากชุมชนในการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม 2) การได้รับความรู้ทักษะในการพัฒนาอาชีพ 3) การได้รับผลกำไรจากการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม 4) การได้รับสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และ 5) การได้รับเงินปันผลจากการร่วมดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.45) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า มีส่วนร่วมระดับมาก 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การประเมินผล การปฏิบัติงานของผู้นำ 2) การประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิกกลุ่ม 3) การรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจ 4) การประเมินผลการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ดำเนินธุรกิจของกลุ่มในรอบปี และมีส่วนร่วมระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การติดตามความก้าวหน้าของธุรกิจ 2) การประเมินผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่ม และ 3) การติดตามผลการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม

4. ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่าในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 2.57) เมื่อพิจารณารายประเด็น ผลเป็นดังนี้

4.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน พบว่า ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 2.59) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีปัญหาในระดับปานกลาง 3 ประเด็น ได้แก่ 1) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการเงินการลงทุนของกลุ่ม 2) กลุ่มมีการประชุมเพื่อการวางแผนไม่บ่อยครั้ง 3) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน และมีปัญหาในระดับน้อย 6 ประเด็น ได้แก่ 1) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนหรือจัดทำแผนการดำเนินธุรกิจกลุ่ม 2) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนโฆษณาประชาสัมพันธ์กลุ่ม 3) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการตลาด 4) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาทักษะความรู้ 5) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าของกลุ่ม และ 6) สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพสินค้า/บริการ

4.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.61) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ผลเป็นดังนี้

4.2.1 ด้านคณะกรรมการและสมาชิก มีปัญหาระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ 1) สมาชิกมีเวลาปฏิบัติงานไม่ตรงกัน 2) การประชุมของกลุ่มเพื่อชี้แจงการดำเนินงานมีไม่บ่อยครั้ง และมีปัญหาในระดับน้อย 7 ประเด็น ได้แก่ 1) คณะกรรมการขาดความรู้ด้านการบริหารองค์กร 2) สมาชิกขาดความรู้ด้านการแปรรูปสินค้าหรือบริการ 3) คณะกรรมการไม่มีความสามารถในการสร้างเงื่อนไขกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วม 4) สมาชิกขาดความรู้ด้านการบรรจุผลิตภัณฑ์ 5) คณะกรรมการไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนได้ 6) คณะกรรมการไม่สามารถหาช่องทางการตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า และ 7) กิจกรรมของกลุ่มไม่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

4.2.2 ด้านการผลิตสินค้า มีปัญหาในระดับปานกลาง 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ราคาผลผลิตตกต่ำ 2) กลุ่มขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น 3) กลุ่มขาดแคลนงบประมาณในการผลิตสินค้า 4) ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตยังไม่ได้มาตรฐาน และมีปัญหาในระดับน้อย 2 ประเด็น ได้แก่ 1) กลุ่มขาดวัตถุดิบเป็นบางช่วงเวลา 2) ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้มีเฉพาะบางช่วงเท่านั้น

4.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย = 2.30) เมื่อพิจารณารายประเด็นพบว่า มีปัญหาในระดับปานกลาง 1 ประเด็น ได้แก่ กลุ่มไม่มีโอกาสศึกษาดูงาน/อบรม/แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และมีปัญหาในระดับน้อย 7 ประเด็น ได้แก่ 1) การดำเนินธุรกิจของกลุ่มยังให้ผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า 2) สมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการประชุมพิจารณาการจัดสรรผลประโยชน์ 3) การกำหนดผลประโยชน์เอื้อประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น 4) สมาชิกมีความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติทำให้เกิดความลำเอียงในการตัดสินใจจัดสรรผลประโยชน์ 5) สัดส่วนในการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิกไม่ยุติธรรม 6) ขาดการจัดสรรผลประโยชน์เพื่อสวัสดิการของชุมชน และ 7) การจัดสรรผลประโยชน์ไม่โปร่งใส

4.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในภาพรวมสมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.76) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า มีปัญหาในระดับปานกลางทุก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ประเด็น ได้แก่ 1) ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นในการประเมินผล 2) ไม่เห็นความสำคัญของการประเมินผล 3) ขาดการติดตามความก้าวหน้าของธุรกิจ 4) ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผล 5) ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการประเมินผล และ 6) ขาดการรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจ

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบว่า

5.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน 1) ควรมีการวางแผนประชาสัมพันธ์สินค้า/บริการของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ วิทยุ 2) ควรมีการวางแผนพัฒนาทักษะความรู้ของสมาชิก 3) ควรมีการวางแผนด้านการตลาดของกลุ่ม 4) ควรมีการวางแผนพัฒนาสินค้า/บริการของกลุ่มให้ตรงกับความต้องการของตลาด และ 5) ควรมีการประชุมวางแผนการผลิตร่วมกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน

5.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม 1) ควรมีการประสานงานของคณะกรรมการกลุ่มกับหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) ควรมีการประชุมกลุ่มระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกทุกเดือน และ 3) ควรมีการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มร่วมกันระหว่างคณะกรรมการและสมาชิก

5.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 1) ควรมีการจัดสรรรายได้ให้กับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรม 2) ควรมีการจัดสวัสดิการให้กับคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิก 3) ควรจัดให้มีการศึกษาดูงาน/อบรม/แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะ และ 4) ควรมีการจัดสวัสดิการของกลุ่มให้กับชุมชน

5.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล 1) ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้ชัดเจนโดยประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน 2) ควรกำหนดให้มีการประเมินผลกิจกรรมต่างๆให้ชัดเจน 3) ควรสนับสนุนให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมด้านการประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีสิ่งที่ควรนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคม

1.1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล

1.1.1 เพศ ผลจากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรหรือวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และบางกลุ่มพัฒนามาจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับเยาวเรศ ทิฐธรรม (2549, น. 46-51) ศึกษาสภาพและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง

1.1.2 อายุและระดับการศึกษา ผลจากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีอายุเฉลี่ย 46.80 ปี และเกือบหนึ่งในสามจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย สอดคล้องกับเยาวเรศ ทิฐธรรม (2549, น. 46-51) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีอายุเฉลี่ย 48.42 ปี และแสงเดือน พงชาชัย (2550, น. 95) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย จะเห็นได้ว่าอายุเฉลี่ยของสมาชิกค่อนข้างสูงและระดับการศึกษาไม่สูงนัก แสดงให้เห็นว่าการดำเนิน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

กิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีแต่คนที่มีอายุ ใช้เวลาวางจากการทำการเกษตรรวมตัวกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนลูกหลานนิยมให้ทำงานรับเงินเดือนประจำ ดังนั้นหากเป็นเช่นนี้การจะนำความรู้หรือข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนไปถ่ายทอดให้แก่สมาชิกจำเป็นต้องพิจารณาในประเด็นนี้ด้วย

1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

1.2.1 อาชีพ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบสามในสี่ประกอบอาชีพการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ ดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556, น. 116) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีการประกอบอาชีพหลัก คือ อาชีพทางการเกษตร ทั้งนี้เพราะการประกอบอาชีพทางการเกษตรมีรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหลายด้านจึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่สามารถเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

1.2.2 รายได้ พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีรายได้รวมเฉลี่ย 111,084.96 บาทต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556: 116) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนระดับดี จะมีรายได้รวมเฉลี่ย 265,900 บาทต่อปี แต่มีค่าแตกต่างกับสริณญา ภูมิภู (2550: 66) พบว่ามีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 58,058.77 บาทต่อปี ทั้งนี้เพราะรายได้ในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันโดยประกอบด้วยปัจจัยหลายด้าน เช่น อัตราค่าครองชีพ การเป็นพื้นที่ภาคอุตสาหกรรมหรือการท่องเที่ยว

1.3 ปัจจัยทางสังคม

1.3.1 สถานะภายในกลุ่ม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมากกว่าหนึ่งในสามเป็นกรรมการและมีระยะเวลาการเป็นสมาชิกเฉลี่ย 4.35 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับ ดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556, น. 116) พบว่าระยะเวลาการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนระดับดีเฉลี่ย 4.94 ปี ซึ่งถือว่ามีความเฉลี่ยน้อยในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเนื่องจากกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่ พ.ศ.2548

1.3.2 การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบทั้งหมดได้รับข้อมูลข่าวสารจากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับมัทนา ไชยจิตต์ (2552, น. 24) ศึกษาการเปรียบเทียบกระบวนการบริหารและผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่นพบว่า โดยส่วนใหญ่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรจะคลุกคลีกับเกษตรกรและกลุ่มสถาบันต่างๆ รวมทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เมื่อมีการสนับสนุนโครงการของภาครัฐหรือเอกชนส่วนใหญ่จะมีการติดต่อมาทางเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ก่อนทุกครั้ง

2. ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบครึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะสมาชิกวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 40.8 จบการศึกษาในระดับในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือสูงกว่า และส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนจากนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ รวมทั้งสมาชิกจะต้องศึกษาข้อมูลก่อนที่จะดำเนินการจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือสมัครเข้าร่วมกลุ่มเนื่องจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนจะมีข้อกำหนด และพรบ. ที่สมาชิกในกลุ่มจะต้องรับทราบ รวมทั้งการได้รับความรู้จากการอบรมหรือสัมมนาหรือฝึกงานจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรด้วย

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมทั้ง 4 ประเด็นอยู่ในระดับมาก สามารถอธิบายได้ ดังนี้

3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน สมาชิกวิสาหกิจชุมชน มีส่วนร่วมในด้านการวางแผนในระดับมากที่สุด ประเด็น ทั้งนี้เพราะการวางแผนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ถือเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในกลุ่มได้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ ปิยวรรณ บุญทา (2554, น. 62) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมระดับมากในการวางแผนพัฒนา กลุ่ม และกิตติพงษ์ พิพิธกุล (2544, น. 69) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในเรื่องการร่วมวางแผนการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่ม การร่วมตัดสินใจทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม การร่วมประชุมสมาชิกหรือคณะกรรมการกลุ่ม การร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การร่วมคิดติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกลุ่ม การร่วมติดตามข้อมูลข่าวสารความก้าวหน้าของกิจกรรมกลุ่มในระดับมาก

3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าหรือบริการ การลงทุน การพัฒนาคุณภาพสินค้า การจำหน่ายสินค้า และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในระดับมาก ทั้งนี้ เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกือบครึ่งมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ทำให้สมาชิกสามารถพัฒนาสินค้า/บริการของกลุ่มร่วมกัน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในประเด็นการให้คำแนะนำในเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญแก่กลุ่มในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแต่ละรายมีบทบาทหน้าที่ และเป็นสมาชิกในกลุ่มองค์กรอื่นๆ เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน โดยแต่ละรายมีเวลาวางไม่ตรงกัน และกลุ่มมีการประชุมสมาชิกไม่บ่อยครั้ง จึงมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกในกลุ่มน้อย ซึ่งแตกต่างกับ ดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556, น. 119) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนระดับดีมีส่วนร่วมระดับมากในประเด็นการผลิตสินค้าหรือบริการให้แก่กลุ่ม การแสดงความคิดเห็นตัดสินใจแก้ไขปัญหาของกลุ่ม การให้คำแนะนำในเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษแก่กลุ่ม และการตรวจสอบการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม

3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในระดับมากทุกประเด็น ทั้งนี้ เนื่องจากการเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนถือเป็นการจดทะเบียนกลุ่มที่มีข้อกฎหมาย และ พรบ. รองรับ โดยข้อตกลงต่างๆ ของกลุ่มจะมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรรวมทั้งการแบ่งผลประโยชน์ที่มีความชัดเจน ยุติธรรม นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ เอกชน และสถาบันการเงินต่างๆ ด้วย สอดคล้องกับ ศรีัญญา ภูมิภู (2550, น. 74) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ในระดับมาก

3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล การปฏิบัติงานของผู้นำและสมาชิกกลุ่ม การรับรู้การดำเนินธุรกิจและความก้าวหน้าของธุรกิจในระดับมาก เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มให้ความสำคัญต่อการบริหารงานของผู้นำกลุ่ม รวมทั้งการปฏิบัติงานของตัวสมาชิกเอง เพราะถือเป็นการพัฒนาทักษะในการดำเนินกิจกรรมที่จะนำพาไปสู่ความสำเร็จ รวมทั้งการรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจของกลุ่มในรอบปี จะทำให้กลุ่มสามารถวางแผนการดำเนินกิจกรรมให้ไปสู่เป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยวรรณ บุญทา (2555, น. 63) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

4. ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

4.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย แต่ประเด็นที่มีปัญหาในระดับปานกลาง ได้แก่ สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการเงินการลงทุน กลุ่มมีการประชุมไม่บ่อยครั้ง สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดทิศทางการพัฒนา กลุ่ม เนื่องจากสมาชิกมีอายุเฉลี่ย 53.04 ปี ซึ่งถือว่าอายุมาก และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนแต่ละรายเป็นสมาชิกในกลุ่มองค์กรอื่นๆ ทำให้มีเวลาวางไม่ตรงกัน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยวรรณ บุญทา (2555, น. 65) พบว่า ปัญหาในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนด้านการวางแผนพัฒนาธุรกิจในภาพรวมมีปัญหายุ่งยากในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหาสูงสุด คือ สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจด้านการวางแผน

4.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

4.2.1 ด้านคณะกรรมการและสมาชิก ได้แก่ สมาชิกมีเวลาปฏิบัติงานไม่ตรงกัน การประชุมของกลุ่มเพื่อชี้แจงการดำเนินงานมีไม่บ่อยครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรต้องใช้เวลาในการปฏิบัติดูแลแปลงนา สวนผัก ไม้ผล นอกจากนี้ยังเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ อีกหลายองค์กรภายใต้หน่วยงานต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแสงเดือน พงษาชัย (2550, น. 85) พบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ระบุว่า มีปัญหาเรื่องไม่ค่อยมีเวลาไม่มีความรู้ และไม่ทราบถึงช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้เรื่องวิสาหกิจชุมชนผ่านช่องทางหรือสื่อต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและเกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน

4.2.2 ด้านการผลิตสินค้า ราคาผลผลิตตกต่ำ กลุ่มขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น กลุ่มขาดแคลนงบประมาณในการผลิตสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตยังไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ผลิตสินค้าที่มาจากผลผลิตทางการเกษตร เช่น ขนมหอย ผักปลอดสารพิษ ที่มีอายุการเก็บรักษาสั้น รวมทั้งประสบปัญหาด้านการตลาด ไม่มีสถานที่จำหน่ายสินค้าที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556, น. 122) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น ขาดวัตถุดิบเป็นบางช่วงเวลา ต้องการหาความรู้เรื่องอื่นๆ มาเสริมกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งนี้เนื่องจากขาดการบริหารจัดการกลุ่มตั้งแต่การบริหารองค์กร ปัจจัยการผลิต ปัจจัยทางการเงิน รวมถึงความรู้และการพัฒนาความรู้ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการตลาด และช่องทางการตลาดเพื่อรองรับสินค้านั้น โดยการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องแก้ไขทั้งระบบของบุคคลากรและความรู้

4.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลในประเด็น ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นในการประเมินผล ไม่เห็นความสำคัญของการประเมินผล ขาดการติดตามความก้าวหน้าของธุรกิจ ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินผล ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการประเมินผล ขาดการรับรู้ความก้าวหน้าของธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับดาวใจ ดอกไม้คลี่ (2556, น. 123) พบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาในระดับมากในประเด็นไม่ทราบเกณฑ์การประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความคิดว่าเมื่อประเมินผลไปแล้วไม่เกิดการพัฒนากลุ่ม เสียเวลา ไม่ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ และสมาชิกมีความเข้าใจว่าการประเมินผลเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เท่านั้นทำให้ไม่เห็นความสำคัญ

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน พบว่า

5.1.1 สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เสนอแนะว่าควรมีการจัดสรรรายได้ให้กับคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มอย่างเป็นธรรม ควรมีการจัดสวัสดิการให้กับคณะกรรมการกลุ่มและสมาชิก ดังเช่นกรมส่งเสริมการเกษตร (มปป: 6-12) กล่าวว่า การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประเด็นสำคัญ คือการสร้างความไว้วางใจ กำลังใจ ความพึงพอใจ และแรงจูงใจ หมายถึง การให้ผลตอบแทนทั้งด้านการเงิน สวัสดิการ และการสนับสนุนยกย่องชมเชย ระบบและวิธีการของวิสาหกิจชุมชนในการสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืนมีระบบการดำเนินการที่เหมาะสมทั่วถึง และเป็นธรรม

5.1.2 สมาชิกวิสาหกิจชุมชน เสนอแนะว่าควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้ชัดเจนโดยประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน และมีความคิดเห็นในระดับมาก ได้แก่ ควรกำหนดให้มีการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ให้ชัดเจน ควรสนับสนุนให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมด้านการประเมินผล ดังกรมส่งเสริมการเกษตร (มปป, น. 6-12) กล่าวว่า การประเมินผลการทำงานของ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

วิสาหกิจชุมชน อาจมีการกำหนดทีมงานหรือคณะทำงานของวิสาหกิจชุมชนเพื่อติดตามประเมินผลงาน และแจ้งผลให้สมาชิกทราบ และนำไปปรับปรุงการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี พบว่ามีประเด็นที่ควรเสนอแนะไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะต่อสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

การรวมกลุ่ม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 79.6 มีหนี้สิน โดยแหล่งที่มาของหนี้สินมาจากกองทุนหมู่บ้าน และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งจะเห็นว่าสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะให้ความสำคัญกับองค์กรที่ให้ผลประโยชน์แก่ตนเองโดยตรง เช่น แหล่งเงินกู้ แต่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาความรู้ พัฒนากลุ่ม และพัฒนาอาชีพ ดังนั้นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนควรมีการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ หรือข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน รวมทั้งรองรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ นอกจากนี้ยังช่วยให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานต่างๆ สามารถเข้าไปส่งเสริมได้ทั่วถึงด้วย

1.2 ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1.2.1 ส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงาน จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้รับการอบรมหรือสัมมนาหรือฝึกงานเฉลี่ย 2.04 ครั้ง โดยสมาชิกวิสาหกิจชุมชนร้อยละ 52.2 ได้รับการอบรมหรือสัมมนาหรือศึกษาดูงานด้านการผลิตสินค้าหรือบริการ ร้อยละ 28.3 ด้านการวางแผนพัฒนา ร้อยละ 23 ด้านการตลาด ร้อยละ 20.4 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และร้อยละ 15 ด้านการจัดทำบัญชี ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีนโยบายส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงาน ด้านการวางแผน พัฒนากลุ่ม ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านการจัดทำบัญชี โดยการศึกษาดูงานและใช้วิทยากรจากกลุ่มในอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงที่มีความรู้และความชำนาญ

1.2.2 ส่งเสริมให้มีการศึกษาความรู้เพิ่มเติม จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับมากที่สุด แต่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนเกือบครึ่งยังขาดความรู้ในเรื่องประเภทของวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 44.2) ระดับของตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 42.5) และประเภทเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน (ร้อยละ 46.9) ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีนโยบายส่งเสริมให้มีการศึกษาความรู้เพิ่มเติม โดยการศึกษาจากหนังสือ วารสาร หรืออินเทอร์เน็ต เพิ่มเติมและนำความรู้มาถ่ายทอดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม

1.2.3 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในด้านการให้คำแนะนำในเรื่องที่มีความรู้ความชำนาญ ในระดับปานกลาง ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้สมาชิกภายในกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆ ถ่ายทอด องค์ความรู้ให้กับสมาชิกคนอื่นๆ โดยการจัดเวทีเสวนาภายในกลุ่ม หรือการจัดบันทึกองค์ความรู้ หรือจัดทำโปสเตอร์องค์ความรู้ของกลุ่ม เป็นต้น

1.2.4 การประชุมชี้แจง จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลในด้านการติดตามความก้าวหน้าของธุรกิจ การติดตามผลการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม และการประเมินผลการปฏิบัติงานของ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

คณะกรรมการกลุ่ม อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการประชุมชี้แจงรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวให้สมาชิกภายในกลุ่มมีส่วนร่วมมากขึ้น

1.2.5 ส่งเสริมให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ จากการศึกษาระดับปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนทั้ง 4 ประเด็นพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้สมาชิกภายในกลุ่มเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยการส่งเสริมให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นเจ้าของหรือมีความสำคัญกับการพัฒนาธุรกิจของกลุ่ม

1.3 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.3.1 ส่งเสริมความรู้ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตพืช จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสามในสี่ประกอบอาชีพการเกษตรและมีหนี้สิน ดังนั้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรส่งเสริมความรู้ในการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตพืช เช่น การลดต้นทุน การลดปุ๋ยเคมี และลดสารเคมี หรือการเพิ่มมูลค่าผลผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน หรือการน้อมนำแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจเพียงอย่างเดียว

1.3.2 ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 8.0 จากสื่อสิ่งพิมพ์และอื่นๆ ได้แก่ หอกระจายเสียงในหมู่บ้าน ร้อยละ 5.3 และ 4.4 ตามลำดับ ดังนั้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนในด้านสื่อโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต สื่อสิ่งพิมพ์ และอื่นๆ ให้สามารถเข้าถึงสมาชิกวิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น

1.3.3 ส่งเสริมความรู้ จากการศึกษาพบว่า สมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้รับการอบรมหรือสัมมนาหรือฝึกงานเฉลี่ย 2.04 ครั้ง โดยสมาชิกวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงานด้านการผลิตสินค้าหรือบริการด้านการวางแผนพัฒนา ด้านการตลาด ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการจัดทำบัญชี รวมทั้งยังขาดความรู้ในเรื่องประเภทของวิสาหกิจชุมชน ระดับของตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน และประเภทเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนพัฒนาชุมชน การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดทำบัญชี และความรู้ในเรื่องประเภทของวิสาหกิจชุมชน ระดับของตลาดสินค้าวิสาหกิจชุมชน และประเภทเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มจากหน่วยงานภาคีต่างๆ รวมทั้งควรส่งเสริมและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการศึกษาดูงาน

1.3.4 ส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาด้านงบประมาณดังนั้นควรมีการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ โดยส่งเสริมและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ในการจัดซื้ออุปกรณ์ และการฝึกอบรม แก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

1.3.5 การบูรณาการของหน่วยงาน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเรื่องมาตรฐานของสินค้า และราคาของสินค้าตกต่ำ ดังนั้น ควรมีการบูรณาการของหน่วยงานต่างๆ โดยส่งเสริมและให้ความรู้ตั้งแต่การวางแผนกระบวนการผลิตสินค้า การเชื่อมโยงทางการตลาด การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์รวมทั้งส่งเสริมการตลาดโดยการจัดหาช่องทางการกระจายสินค้าให้มากขึ้น เช่น การจำหน่ายสินค้าผ่าน website

1.3.6 ส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการประเมินผล จากการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับปานกลาง รวมทั้งมีความคิดเห็นในระดับมากที่สุดว่าควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้ชัดเจนโดยประกาศให้ทราบโดยทั่วกันดังนั้นควร ส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการประเมินผลแก่สมาชิกวิสาหกิจชุมชนโดยให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านการประเมินผล

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในระดับดี ระดับปานกลาง และระดับปรับปรุง
- 2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
- 2.3 ควรการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นอื่นๆ หรือขยายขอบเขตการวิจัยให้กว้างขวางขึ้น เช่น ระดับจังหวัด และศึกษาประเด็นหัวข้ออื่นๆ
- 2.4 ควรศึกษาการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่เป็นคณะกรรมการกลุ่มเปรียบเทียบกับที่เป็นสมาชิกกลุ่ม

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2545). คู่มือการทำงานกลุ่มสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร. มปท.
- กิตติพงษ์ พิพิธกุล. (2544). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ดาวใจ ดอกไม้คี่. (2556). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ธัญญ์วี ธนศิริพลภัทร์. (2555). การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนในอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ปิยวรรณ บุญทา. (2555). การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- มัทนา ไชยจิตต์. (2552). การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้า อำเภอชาติตระการ จังหวัดพิษณุโลก. (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- เยาวเรศ ทิฐธรรม. (2549). สภาพและการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในอำเภอมะสอยจังหวัดตาก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สรัญญา ภูมิภู. (2550). การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตและการแปรรูปทางการเกษตรในจังหวัดลำปาง. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- แสงเดือน พงษาชัย. (2550). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สำนักงานเกษตรอำเภอเสนาไห้. (2558). ทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ปี 2558. (อัสสำเนา)